

- 1 Usp. Neue Perspektivne (Freiburg im Br.), Frühjahr 1969, str. 1-2.
- 2 Holandski katekizam, koji je objelodanjen pod naslovom: *Di nieuwe katechismus, geloofsverkundiging voor volorassen*, Utrecht 1966. Citirano prema njemačkom izdanju: *Glaubensverkündigung für die Erwachsene* — Deutsche Ausgabe des holländischen Katechismus, Utrecht 1968, str. 85. Francusko izdanje: *Une Introduction à la foi catholique — Le nouveau catéchisme pour adultes réalisé sous la responsabilité des évêques des Pays-Bas* — Édition française sous la direction de Charles Ehlinger, Paris 1968, str. 106—107. Francuski prijevod donosi dodatak: *Les grands points discutés du catéchisme hollandais de Charles Ehlinger*, Paris 1968.
- 3 *Acta Apost. Sedis LX (1968) 685—91*; *Rheinisches Merkur (Köln)*. Nr. 50, 1968, str. 21.
- 4 *Ep. ad Eph. 7, 2* — PG 5, 737.
- 5 *Ep. ad Eph. 19, 1* — PG 5, 754.
- 6 *Dialogus cum Tryphone* — PG 6, 568/69.
- 7 *Dialogus cum Tryphone*, 43 — PG 6, 709/712.
- 8 *Contra Haereses*, lib. III, 21—40 — PG 7, 594/595.
- 9 *Stromatum*, lib. VII, c. 16 — PG 9, 529/532.
- 10 *In Matth. Commentariorum series 25* — PG 13, 1631.
- 11 *Contra Celsum I*, 34—35 — PG 11, 725/728.
- 12 Gräf H., Maria — Eine Geschichte der Lehre und Verehrung, Freiburg im Br. 1964, str. 48.
- 13 *Comment. in Lucam 2, 57* — PL 15, 1655: »Ille sanctus... immaculatae fecunditatis aperiret genitale secretum...«
- 14 *Ep. 42, 4* — PL 16, 1174.
- 15 Gräf H., nav. dj. 79.
- 16 *Adv. Helvidium* — PL 23, 183—206.
- 17 *Sermo 191, 2* — PL 38, 1010.
- 18 *Homilia 52 in Matth.* — PG 57, 58.
- 19 Gräf H., nav. dj. 96.
- 20 Denzinger, *Enchiridion symbolorum*, Friburgi Brsg. 1962³¹, nr. 6.
- 21 *Enchiridion symb.*, nr. 13.
- 22 *Enchiridion symb.*, nr. 8—9: isto imamo i u kanonu 19. Hipolitovih kanona. Usp. *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et liturgie*, tome 12/1, Paris 1975, str. 261.
- 23 Krinezki L., *Das Alte Testament — Eine theologische Lesehilfe* Band II, Freiburg im Br. 1967, str. 22. Dok je tradicionalno tumačenje 19. stoljeća proroštvo o Emanuelu u Iz 7, 10—17 moglo shvaćati naprosto kao mesijansko proroštvo, u novijem istraživanju shvaćanje ovoga teksta tako se kompliciralo, da ne postoji jednodušnost u shvaćanju riječi i pojedinih izričaja. Usp. Von Rad G., *Theologie des Alten Testamentes*, Band II, München 1961, str. 183.
- 24 Usp. Kilian R., *Die Verheissung Immanuels*, Stuttgart 1968, str. 56 i bilj. 53.
- 52 Fraigne J. de, *L'espérance messianique*, u *Secoli sul mondo*, Torino 1952, str. 223; Gelin A., *Les livres prophetiques posterieures*, u zborniku Robert A. — Feuiller A., *Introduction à la Bible*, tome I, Tournai (Belg.) 1972, str. 509.
- 26 Schedl Claus, *Geschichte des Alten Testamentes*, IV. Band — *Das Zeitalter der Propheten*, Innsbruck 1962, str. 219—220.
- 27 Schedl Claus, nav. dj. 221.
- 28 Gross H., *Weltherrschaft als religiöse Idee im Alten Testament*, Bonn 1953, str. 80—81.
- 29 Usp. Trilling W., *Das Evangelium nach Matthäus*, I. Teil, Düsseldorf 1962, str. 29—31; Schmid J., *Das Evangelium nach Lukas*, Regensburg 1960, str. 44—50; Fischbach J. - P., *Zur Diskussion von heute um die Empfängnis Jesu Christi*, u *Ruhrwort (Essen)*, Nr. 8, 1969, str. 9.
- 30 *Les grands points discutés du catéchisme hollandais* — *Dossier de Charles Ehlinger*, Paris 1968, str. 22—23. Redakcijska izmjena uslijedila je 1968. O toku rasprava usp. *ondie str. 10—18*.
- 31 *Les grands points discutés du catéchisme hollandais...*, str. 23-24.
- 31a *Institut pastoral de Pays-Bas (publié par CEDIC document DD 11 23, 11. 1967)*. Citirano prema *L'homme nouveau*, 20. IV 1969, str. 15.
- 32 Citirano prema *L'homme nouveau*, 20. VI 1969, str. 16.
- 33 *La Bible de Jerusalem*, Paris 1961, str. 1397 prevodi: Lui que ni sang ni vouloir de chair, ni vouloir d'homme, mais Dieu a engendré. U bilješci za isti redak Iv 1, 13 međutim primjećuje, da je leçon courante »enax«.
- 34 U početku i razvoju suparničke lekcije hos... egennethe počevši samo od Justina, još više od Tertulijana, usp. Braun F. - M., *La Mère de fidèles — Essai de théologie johannique*, Paris 1954, str. 39—46. Za ovu

lekciju Braun kaže: »La leçon natus est a rallié les suffrages d' un groupe croissant de critiques.« Ondje, 37.

35 Schnackenburg R., Das Johannes Evangelium, I. Teil, Einleitung und Kommentar zu Kap. 1—4, Freiburg im Br., 1965, str. 238—241; Wikenhauser A., Evangelium nach Johannes, Regensburg 1931³, str. 46—47.

36 Usp. Les grands points discutés du catéchisme hollandais... , 23-24.

37 Ratzinger J., Einführung in das Christentum, München 1958, str. 224—225. Mit o otkupitelju-kralju, koji je raširen na Orijentu, i u kojemu bi kao orijentalnom zajedničkom blagu učestvovao Izrael posebno ističe Eichrodt W., Theologie des AT, I, Leipzig 1939, str. 257, na kojega se Ratzinger oslanja.

38 Schmaus M., Katholische Dogmatik, Band II — Gott der Erlöser, München 1955⁵, str. 176—177.

39 Ratzinger J., nav. dj. 228, bilj. 52.

40 Hochland - Zeitschrift für alle Gebiete des Wissens und der schönen Literatur 61 (1939) 193—194.

41 Hildebrand D. von, Das trojanische Pferd in der Stadt Gottes, Regensburg 1963, str. 225.

42 Duquoc Ch., Cristologie - Essai dogmatique — L' Homme Jésus, Paris 1968, str. 35.

43 Ratzinger J., nav. dj. 228.

KOLEKTIVNO ILI INDIVIDUALNO

(Problem suvremene ispovijedi)

NASTALA JE PROMAJA

Crkva je sa II Vatikanskim koncilom otvorila vrata i prozore pozivajući na suradnju sve ljude dobre volje. Otvorila je vrata ekumenskim pokretima, otvorila je prozore da se mogu svi nauživati svjetlosti. Nije se na Koncilu vijećalo iza zatvorenih vrata, nego su bili pozvani svakojaki posmatrači, i kršćani i nekršćani, čak i takvi gdje je nedostajalo dobre volje i iskrenosti.

Kad se otvore vrata i prozori nastaju promaje. Sve što je lako, a nije pričvršćeno, počinje da se miče, da leti...

Razotkrilo se, nakon Koncila da u mnogim glavama, možda čak proslavljenih teoloških pisaca, nije bilo sve baš tako solidno i stabilno. Nedostajalo je jasnoće i sigurnosti osnovane na božanskoj objavi i garanciji Crkve... Razotkrilo se, da kod mnogih nedostaje svijest odgovornosti za izjave, za javne rasprave... Pokazalo se opet kod nekih, da svijest poslušnosti Crkvi (ne nešto apstraktno, nego konkretno — Papi) i ljubavi prema prosječnim vjernicima, koji ne mogu podnijeti eksperimentiranja u pitanjima vjere i savjesti, uopšte ne postoji...

Svaki pisac se smatra nepogrešivim i jedinim arbitrom u kompleksu divergentnih tvrdnji, a svi učitelji (naime crkveni!) prošlosti smatraju se preživjelim; o učiteljstvu Crkve i Petrovom nasljedniku izražavaju se vrlo »kritično«, da ne upotrebimo odgovarajući izraz.